

ПОЛІТОЛОГІЯ

Вступ

Програма навчальної дисципліни «Політологія» складена відповідно до освітньо-професійної програми Менеджмент підприємства підготовки спеціальності 073 Менеджмент.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Політологія» є закономірності та механізми політичного життя в усіх його виявах: зміст, структура, функції; феномени політологічної науки: політична система та її інститути, політична культура та ідеологія, політичні еліти та політичне лідерство, політичні партії та громадсько-політичні організації, влада та владні відносини, політична діяльність та політична поведінка, засоби масової інформації в політичному процесі, світовий політичний процес і міжнародні відносини, етнодержавознавство тощо.

Міждисциплінарні зв'язки:

«Політологія» – вибіркова дисципліна загальної підготовки, яка тісно пов'язана з навчальними дисциплінами «Філософія», «Соціологія», «Психологія», «Етика і естетика», «Історія України», що вивчалися раніше. Оскільки в ході вивчення даної дисципліни здобувачі вищої освіти можуть зіткнутися з необхідністю звертання до іншомовних джерел інформації, є присутнім певний взаємозв'язок з дисципліною «Іноземна мова».

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Політологія» є засвоєння здобувачами вищої освіти знань з основ політології як науки про політичне життя суспільства, усвідомлення сутності соціального призначення та функцій політичної науки, її ролі і місця в системі наук та житті людини; формування у майбутніх фахівців (бакалаврів) необхідних навичок політичної діяльності, наукового мислення у сфері політики, національної свідомості та інших елементів політичної культури; виховання політично грамотної особистості, яка здатна орієнтуватися в сучасних політичних явищах і подіях.

1.2. Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Політологія» є: вивчення сутності, теорії та методології політології як науки; розвиток здібностей розуміння політичних відносин і процесів; набуття навичок і вмінь практичного застосування теоретичних, прикладних та інструментальних компонентів політичного знання; аналіз міжнародного політичного життя, геополітичного становища і політичних процесів в Україні, її місця, статусу і відповідальності у сучасному політичному світі.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійних програм у здобувачів вищої освіти мають бути сформовані наступні елементи компетентності:

- *загальні:*

1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу, синтезу та встановлення взаємозв'язків між соціально-економічними явищами та процесами.

2. Здатність працювати в команді та налагоджувати міжособистісну взаємодію при вирішенні професійних завдань.

3. Здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями.

4. Цінування та повага до різноманітності та мультикультурності, здатність працювати у міжнародному контексті.

5. Здатність діяти на основі етичних міркувань, соціально відповідально і свідомо.

- *фахові:*

1. Здатність аналізувати результати діяльності організації, зіставляти їх з факторами впливу зовнішнього та внутрішнього середовища, визначати перспективи розвитку організації, в т.ч. у зовнішньоекономічній площині.

2. Здатність формувати та демонструвати лідерські якості та поведінкові навички, зокрема у сфері самоменеджменту.

3. Здатність здійснювати професійну діяльність у повній відповідності до закону та діяти на основі розвинутої правосвідомості, правового мислення і правової культури.

4. Вміння забезпечувати умови для реалізації можливостей громадян, покращення якості життя, раціонального споживання матеріальних ресурсів.

1.4. Програмні результати навчання:

1. Демонструвати навички взаємодії, лідерства, командної роботи, само менеджменту.

2. Оцінювати правові, соціальні та економічні наслідки функціонування організації.

3. Демонструвати здатність діяти соціально відповідально та громадсько- та правосвідомо на основі етичних міркувань (мотивів), повагу до різноманітності та міжкультурності.

4. Демонструвати навички самостійної роботи, гнучкого мислення, відкритості до нових знань, бути критичним і самокритичним.

5. Виконувати дослідження індивідуально та/або в групі під керівництвом лідера.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 години / 3 кредити ЄКТС.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Тема 1. Політика як соціальне явище. Предмет і методи політології.

Сутність і зміст політичного життя суспільства. Політика як окрема сфера суспільної діяльності та об'єкт досліджень. Об'єкти й суб'єкти політики. Залежність політики від економічних та інших суспільних стосунків. Відносна самостійність політики. Зростання ролі політики та політичних відносин у сучасних умовах. Політика як мистецтво.

Економічна (промислова, сільськогосподарська, фінансова, ін..), соціальна (політика у сфері охорони здоров'я, соціального забезпечення, побутового обслуговування); культурна (політика у царині освіти, науки, культури, мистецтва), національна, науково-технічна, екологічна, військова політика: сутність, функції, соціальна і політична спрямованість.

Політологія як наука. Місце та роль політології у системі навчальних дисциплін соціально-гуманітарного напрямку, її зв'язок із суспільними науками. Закономірності, категорії та методи політології як науки. Функції політології.

Зростання ролі політичних знань у житті сучасного суспільства. Формування нової системи політичної освіти в Україні. Сучасні центри і школи політичних знань у світі.

Тема 2. Історія світової політичної думки.

Історія соціально-політичних вчень як одна з найважливіших складових духовного стану людства. Перші спроби пояснення суспільно-політичних порядків у період розкладу общинного устрою та виникнення класового суспільства.

Патріархально-патерналістська концепція держави у Стародавньому Китаї.

Вибір форми політичного ладу в Греції. Політичні ідеї Сократа, Платона й Аристотеля.

Політична думка Середньовіччя. Християнська доктрина держави. Фома Аквінський про суспільство, державу і право.

Політична думка епохи Відродження. Нікколо Макіавеллі як виразник інтересів бюргерства та буржуазії. Нікколо Макіавеллі про суть політичної влади, цілі й засоби політичної діяльності, мистецтво державного управління.

Політичні вчення в епоху становлення буржуазних відносин: про суспільство, державу, право, про сутність та цілі політичної діяльності, мистецтво управління, про правову державу і громадянське суспільство.

Томас Гоббс про походження і завдання державної влади. Девід Локк і зародження політичної ідеології лібералізму. Ідея суспільного договору та народного суверенітету Жан-Жака Руссо. Шарль Монтеск'є про розподіл влади. І. Кант і Г. Гегель про громадянське суспільство та правову державу.

Політичні теорії ХХ століття. Макс Вебер про три типи влади у суспільстві. «Теорія еліт» В. Парето і Г. Моска. Ідеї класика політичного біхевіорізму Г. Лассуела. Теорія

плюралістичної демократії. Концепція плюралістичної еліти Р. Даля.

Ідейно-політичні течії: сутність, критерії їх типології та функції. Соціальна база основних політичних течій: лібералізм, неолібералізм, консерватизм, неоконсерватизм, соціалізм, екстремізм, тероризм, анархізм, нацизм, сталінізм.

Тема 3. Історія політичної думки України.

Зародження політичних ідей у прадавніх та ранньослов'янських спільнотах. Політичні ідеї мислителів Київської Русі.

Становлення та розвиток української національної політичної думки періоду козацько-гетьманської держави. Політичні погляди вчених Києво-Могилянської академії. Проект Конституції Пилипа Орлика.

Політичні та правові погляди учасників Кирило-Мефодіївського товариства. Т.Г. Шевченко – засновник руху за національне і соціальне визволення українського народу. Особливості політичних поглядів М. Драгоманова.

Ліберально-демократична та радикально-консервативна течії українофільства ХІХ і початку ХХ століття. Політичні погляди М. Грушевського, І. Франка, В. Липинського, Д. Донцова. Українська інтелігенція про національно-культурне відродження України у 60-80-ті роки ХХ ст.

Тема 4. Політична система суспільства.

Поняття й сутність політичної системи. Структура політичної системи: держава, партії, громадські організації та рухи. Політичні відносини, політична ідеологія, політичні й правові норми. Типи політичних систем. Функції політичної системи. Основні тенденції розвитку політичних систем.

Політичні режими як характеристики функціонування політичної системи. Політичні режими: тоталітарний, авторитарний, демократичний.

Тема 5. Політична влада.

Політична діяльність як специфічна діяльність людей. Зміст та рівень політичної діяльності. Основні види політичної діяльності. Політична активність населення як важливий чинник розвитку демократичного суспільства. Формування механізму прямого й зворотного зв'язку між владними структурами суспільства і населенням.

Влада як явище суспільного життя. Різноманітність визначень влади, основні підходи до тлумачення цього поняття. Види влади.

Політична влада як найбільш важлива сфера влади у суспільстві. Об'єкти й суб'єкти політичної влади. Поняття «сильної влади» у суспільстві. Основні рівні влади, їх взаємозв'язок і взаємодія.

Тема 6. Держава як політичний інститут.

Держава як основний елемент політичної системи. Генезис держави, її сутність. Суспільна зумовленість та ефективність функціонування державної влади, функції держави.

Форми державного правління: монархія і республіка, парламентська монархія, президентська і парламентська республіки. Президентсько-парламентська республіка. Еволюція і зміна форм правління у країнах Східної Європи. Форми державного устрою: унітарна, федеративна, конфедеративна.

Тема 7. Демократія як спосіб організації суспільно-політичного життя. Вибори та виборчі системи.

Поняття «демократія», «політична демократія», «народовладдя», «демократична система», «опозиція». Ознаки, принципи демократії.

Поняття виборів як демократичного способу формування, періодичної чи позачергової зміни персонального складу органів державної влади або підтвердження повноважень на новий строк. Види виборів: 1) за предметом обрання – президентські, парламентські, муніципальні; 2) за причиною проведення – чергові, позачергові, дострокові. Абсентеїзм як байдуже ставлення людей до своїх громадсько-політичних прав. Основні причини абсентеїзму.

Виборча система: поняття, основні типи. Моделі виборчих систем: мажоритарна,

пропорційна, змішана. Виборча система України.

Політичні партії, громадські організації й рухи у суспільно-політичному житті. Поняття політичної партії. Генезис і типологія політичних партій, їх функції в політичних системах сучасного суспільства. Одно- і багатопартійні політичні системи, особливості їх існування. Сучасна класифікація політичних партій: кадрові, масові партії виборців, партія «нової хвилі» і т.п.

Місце і роль громадських організацій, рухів у політичній системі, їх типи і функції. Зумовленість появи альтернативних рухів і їх роль у політичній боротьбі.

Місце й роль кооперативних організацій, творчих спілок, науково-технічних, культурно-освітніх та інших добровільних організацій у політичній системі суспільства.

Специфіка масових демократичних рухів (економічні, антивоєнні, на захист прав людини тощо), їх роль у політичному житті суспільства.

Тема 8. Політична свідомість і політична культура. Політична ідеологія.

Поняття політичної культури. Місце й роль політичної культури у загальній системі культури, у політичному житті суспільства. Структура політичної культури. Єдність і специфіка структурних елементів політичної культури: політичної свідомості й політичної поведінки. Основні функції політичної культури. Рівні політичної культури: індивідуальний і масовий. Політична поведінка особи, груп, мас.

Історичні типи політичної культури. Політична культура суспільства та наявність політичних субкультур – культур окремих суспільних верств. Особливості й суперечності української національної політичної культури.

Політична культура посттоталітарної України. Політична культура і морально-правові засади суспільного життя у сучасній Україні. Політична культура і політичний плюралізм. Політична культура і символіка української держави: Герб, Прапор, Гімн, Конституція, політичні свята, політичні ритуали.

Тема 9. Політичні еліти та політичне лідерство.

Зростаюче значення людини та її участі у політичному житті сьогодення. Залучення людини до політичного життя як теоретична проблема. Людина як суб'єкт політики: статус, політична роль, престиж та авторитет. Основні типи особи стосовно політики.

Людина як об'єкт політики. Поняття політичної соціалізації особи. Основні чинники процесу політичної соціалізації. Політико-економічне відчуження особи або її політична активність як наслідок політичної соціалізації особистості. Свобода й права, обов'язки і відповідальність громадянина, політична участь у тоталітарному й демократичному суспільствах. Формування громадянина в умовах становлення української державності: актуальні проблеми та перспективи. Статус людини, її права і свободи в умовах правової держави.

Поняття й сутність політичного лідерства. Політичний лідер, сфери його діяльності: теоретична, аналітична, ідеологічна, організаторська, виконавча, стратегічна, тактична. Вимоги до політичного лідера: професійна придатність, компетентність, популярність, демократизм, відповідальність, висока політична культура і моральність.

Типологія політичного лідерства та її критерії: суспільно-історичні умови, вид регулювання суспільних відносин; об'єкт лідерства, форма лідерства, стиль лідерства.

Функціональні особливості політичного лідера: здійснення функції оцінки, вироблення лінії поведінки, виконання мобілізуючих функцій, здійснення прогнозуючих функцій. Соціальна роль політичного лідерства, його формального й неформального авторитету, масштабів та рівня впливу, вміння прогнозувати і контролювати події. Політичні лідери України. Критерії оцінки популярності та ефективності діяльності політичного лідера в Україні.

Тема 10. Світовий політичний процес та система міжнародних політичних відносин.

Сучасний світ та його основні тенденції розвитку. Світова політика як система міжнародних відносин, процес їх регулювання. Баланс і гармонізація міжнародних інтересів

– головне завдання суб'єктів світової політики. Поглиблення взаємозв'язку, цілісності та єдності сучасного світу. Зміна характеру суперечностей та змісту всесвітнього прогресу – вирішальні чинники, що визначають формування сучасної політики держав, політичних сил і рухів.

Поняття глобальних проблем людства. Роль світової політики в усуненні загрози ядерної війни. Економічні проблеми людства та політичні шляхи їх вирішення. Поняття міжнародної та національної безпеки. Головні напрями створення ефективної системи міжнародної безпеки у сучасних умовах.

Сучасне політичне мислення як чинник забезпечення балансу інтересів на міжнародній арені. Пріоритет загальнолюдських цінностей та інтересів над класовими. Забезпечення безпеки політичними засобами. Перехід до діалогу та балансу політичних інтересів. Посилення впливу сучасного політичного мислення на долю народів світу.

3. Рекомендована література

1. Бабкіна О.В. Політологія: посібник. – К.: Академія, 1998. 368 с.
2. Бебик В.М. Базові засади політології: історія, теорія, методологія, практика. – К.: МАУП, 2000. 346 с.
3. Гетьманчук М.П., Грищук В.К., Турчин Я.Б. Політологія: навчальний посібник. К.: Знання, 2010. 450 с.
4. Конституція України: Офіційний текст, прийнятий на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. (Відомості Верховної Ради України, 1996. № 30): Із змінами станом на 1 січня 2006 р. – К.: Ін Юре. 2006. – 144 с.
5. Коваленко А., Обушний М., Ткач О. Політологія: довідник. – К., 2004. 235 с.
6. Левенець Ю.А. Теоретико-методологічні засади української суспільно-політичної думки: проблеми становлення та розвитку (друга половина ХІХ - початок ХХ століття). – К.: Стило, 2001. 584 с.
7. Нагорна Л.П. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики. – К.: Світогляд, 2005. 316 с.
8. Піча В.М., Хома Н.М. Політологія: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів освіти. – К.: Каравела, 2002. 344 с.
9. Політичні партії в Україні: Інформ.-довід. вид. За ред. Я.В. Давидова – 2 вид., доп. – К.: Атіка, 2005. 440 с.
10. Політологія: навчальний посібник з організації самостійної роботи студентів / Укладач: Безотосний М.Т. – Полтава, ПДАА, 2008. 128 с.
11. Юрій М.Ф. Політологія: навчальний посібник. – К.: Дакор КНТ, 2006. 416 с.
12. Цюрупа М.В., Ясинська В.С. Основи сучасної політології: підручник для студентів ВУЗів. – К.: Кондор. 354 с.

Укладач: Ільченко А.М., доцент кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін, кандидат педагогічних наук, доцент.